

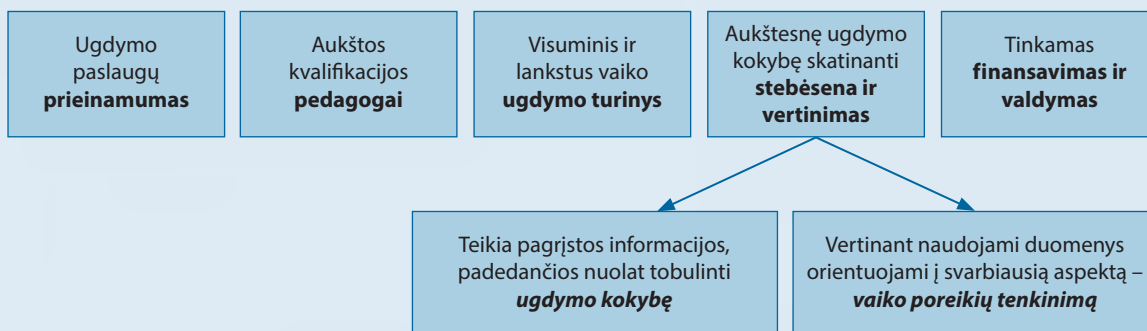

Kaip vertinama ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugų kokybė?

2019
gruodis,
Nr. 8 (179)

ISSN 2669-0977

Europos Sąjungos šalių susitarimas dėl esminių kokybiško ikimokyklinio ugdymo principų

Parengta pagal: Proposal for Key Principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care, 2014; European Council Recommendation on High-Quality Early Childhood Education and Care Systems, 2019

Pagrindiniai klausimai

Kaip apibrėžiama ikimokyklinio ugdymo paslaugų kokybė?

Kokios ikimokyklinio ugdymo sistemos veikia Europos šalyse?

Kaip vertinama ikimokyklinio ugdymo paslaugų kokybė Europos šalyse?

Kas Lietuvoje daroma ir ko planuojama imtis, tobulinant ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugų kokybės vertinimą?

Pastarąjį dešimtmetį ikimokykliniam ugdymui skiriama vis daugiau dėmesio mokslinėse, politinėse ir pedagoginėse diskusijose, nes, kaip rodo įvairūs tyrimai, jis suteikia pagrindą vaiko fiziniams, socialiniams, emociniams ir pažintiniams gebėjimams ugdyti, didina socialinę įtrauktį, sudaro prielaidas sėkmingai toliau mokytis. 2014 m. Europos Sąjungos šalys susitarė dėl svarbiausių kokybiškos ikimokyklinio ugdymo sistemos bruožų ir yra skatinamos, peržiūrint ankstyvojo ugdymo politikos priemones ir planuojant reformas, pirmenybę teikti aukštos kokybės užtikrinimo klausimams.

Švietimo tinklo „Eurydice“ ekspertai, 2019 m. atlikę 38 Europos šalių ikimokyklinio ugdymo analizę, teigia, kad šių paslaugų kokybei įtakos turi ir pačios ugdymo sistemos struktūra – ar visu ikimokyklinio ugdymo etapu ugdymas teikiamas vieno tipo įstaigose, ar už šį švietimo lygmenį atsakinga viena nacionalinio lygmens institucija, ar dirba aukštos kvalifikacijos darbuotojai ir ar ugdymo gairės skirtos ir jaunesniems, ir vyresniems vaikams. Tačiau iki šiol tik 9-iose (tarp jų ir Lietuvoje) iš 38 Europos šalių ikimokyklinio ugdymo politika yra integruota, vientisa nuo gimimo iki privalomojo ugdymo pradžios.

Kiekvienos šalies pasirinkti ugdymo paslaugų kokybės užtikrinimo modeliai priklauso nuo visos švietimo sistemos ir ikimokyklinio ugdymo ypatumų, valdymo funkcijų pasidalijimo, šalies socialinio, ekonominio, kultūrinio konteksto. Dažniausiai Europos šalyse ikimokyklinio ugdymo kokybei užtikrinti naudojama dvilypė sistema – įstaigos įsivertina savo veiklos kokybę, o išorės vertintojai atlieka išorinę įstaigos veiklos kokybės vertinimą.

Nors Lietuva ir yra priskiriama prie tų Europos šalių, kuriose ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo sistema yra labiausiai integruota ir vientisa, šalyje iki šiol nėra sukurta šio švietimo lygmens kokybės užtikrinimo sistema, kuri leistų priimti įrodymais pagrįstus sprendimus ugdymo kokybei tobulinti. Planuojama, kad nacionaliniu mastu šią sistemą sukurti padės Nacionalinės švietimo agentūros vykdomas projektas „Neformaliojo vaikų švietimo, ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo vertinimo, įsivertinimo tobulinimas ir plėtotė“.

Kaip apibrėžiama ikimokyklinio ugdymo paslaugų kokybė?

Ankstyvoji vaiko ugdymosi patirtis dažnai sukuria tolesnio mokymosi ir socialinio gyvenimo pagrindą, nes šiuo vaiko raidai svarbiu laikotarpiu itin sparčiai formuojasi jo fiziniai, socialiniai, emociniai ir pažintiniai gebėjimai. Tyrimai rodo, kad ankstyvajame amžiuje vaikų nervų sistema yra jautresnė įvairaus tipo

informacijai nei vėlesniame amžiuje, todėl prieinamas ir kokybiškas ankstyvasis ugdymas labiau padeda mokiniams pasiekti geresnius rezultatus nei vėlesni bandymai šalinti ugdymosi spragas ir patirti ugdymosi sėkmę. Tarptautinių mokinių pasiekimų tyrimų (PISA 2015, PIRLS 2016) rezultatai patvirtina, kad ilgesnis dalyvavimas kokybiškame institucinio ugdymo procese yra vienas iš stipriausių ankstyvojo ugdymo veiksnių, lemiančių geresnius mokinių pasiekimus.

2017 m. Europos Parlamento, Tarybos ir Komisijos priimtoje Tarpinstitucinėje deklaracijoje dėl Europos socialinių teisių ramsčio (angl. *European Pillar of Social Rights*) įtvirtinta svarbi nuostata – **vaikai turi teisę į kokybišką ikimokyklinį ugdymą ir priežiūrą už prieinamą kainą.**

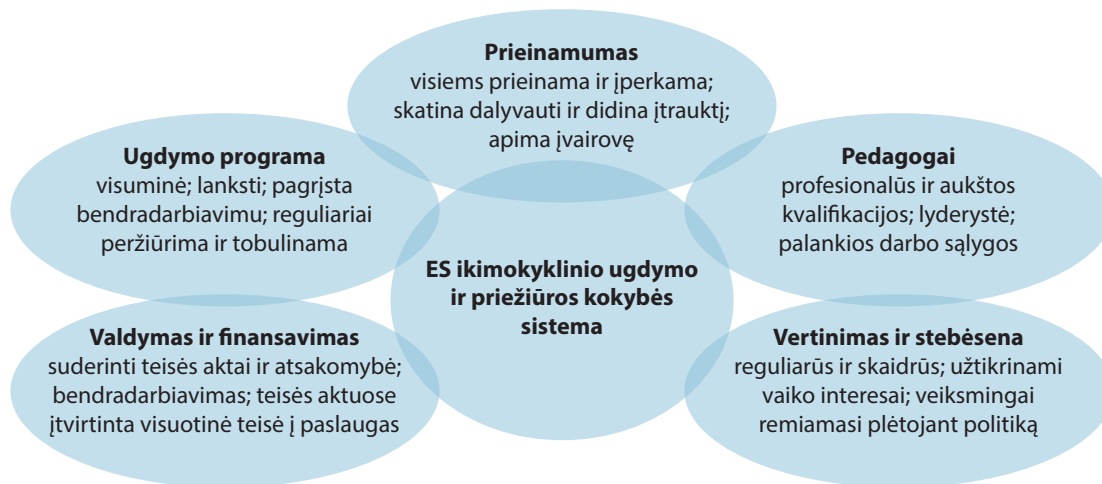
Susitarimą, kokie veiksniai lemia ankstyvojo amžiaus vaikų ugdymo kokybę, Europos Sąjungos (ES) šalių ekspertai pasiekė 2014 m. Siekiant gerinti ikimokyklinio ugdymo kokybę, ES šalims rekomenduota užtikrinti, kad:

- ugdymas būtų **prieinamas** visoms šeimoms, skatintų socialinę įtrauktį ir kultūrinę bei etninę įvairovę;
- dirbtų aukštos kvalifikacijos **pedagogai**, kurių pirminis rengimas ir tęstinis profesinis tobulėjimas padėtų sėkmingai veikti;
- **ugdymo turinys** būtų paremtas pedagoginėmis nuostatomis, vertybėmis ir tikslais, skatinančiais visapusiškai ugdyti vaiką ir kuo labiau atskleisti kiekvieno vaiko ugdymosi galias;
- **stebėseną ir vertinimą** suteiktų aktualios informacijos instituciniu, regioniniu ir (arba) nacionaliniu lygmeniu, siekiant aukštesnės ugdymo kokybės;
- tinkamas **valdymas ir finansavimas** užtikrintų visuotinę teisę šeimoms gauti valstybės visiškai arba bent iš dalies finansuojamą kokybišką ugdymą.

2019 m. Europos Tarybos patvirtintoje rekomendacijoje dėl kokybiškų ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemų taip pat įvardijamos jau minėtos penkios esminės kokybiško ikimokyklinio ugdymo sritys (1 pav.), pabrėžiant pagrindinį tikslą – visiems vaikams užtikrinti kokybišką ikimokyklinį ugdymą, nes kokybiškos ikimokyklinio ugdymo paslaugos prisideda prie sveikos jų raidos ir sėkmingo mokymosi, padeda sumažinti socialinę nelygybę ir mažina vaikų, kilusių iš skirtingos socialinės ir ekonominės aplinkos, gebėjimų skirtumus.

Ankstyvojo ugdymo kokybės principai buvo parengti, siekiant atkreipti valstybių dėmesį į tai, kas yra svarbu tobulinant nacionalines ikimokyklinio ugdymo sistemas, norint užtikrinti aukštos kokybės ankstyvąjį ugdymą visiems vaikams. Šie nurodyti principai yra skirti kokybiškai ankstyvojo ugdymo paslaugų sistemai kurti, palaikyti ar tobulinti, nustatant sistemos privalumus ir trūkumus, ir gali būti taikomi bet kurio paslaugų administravimo ar teikimo lygmeniu – atskirų įstaigų, vietos valdžios arba visos šalies ugdymo sistemos.

1 pav. ES ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros kokybės sistemos struktūra

Kokios ikimokyklinio ugdymo sistemos veikia Europos šalyse?

Pastaraisiais metais ES šalys, remdamosi 2014 m. susitarimais dėl kokybiškų ankstyvojo ugdymo paslaugų, persvarsto ankstyvojo ugdymo politiką, įgyvendina struktūrines reformas. Tačiau iki šiol ikimokyklinio ugdymo organizavimas, paslaugų tipas, kokybės vertinimas ir užtikrinimas Europos šalyse dažnai priklauso nuo vaikų amžiaus. Daugelyje Europos valstybių ikimokyklinio ugdymo paslaugos teikiamos atskirose dviejų tipų įstaigose pagal amžiaus grupes, skirtas jaunesniems ir vyresniems vaikams (paprastai vaikai iš vieno tipo įstaigos (pvz., lopšelių) į kitą (pvz., vaikų darželius arba mokyklas) pereina sulaukę trejų metų), ir tik trečdalyje Europos valstybių – vieno tipo įstaigose (visu ikimokyklinio ugdymo tarpsniu iki pradinio ar priešmokyklinio ugdymo pradžios). Pastaroji sistema būdinga Šiaurės, kai kurioms Balkanų ir Baltijos šalims, tarp jų ir Lietuvai.

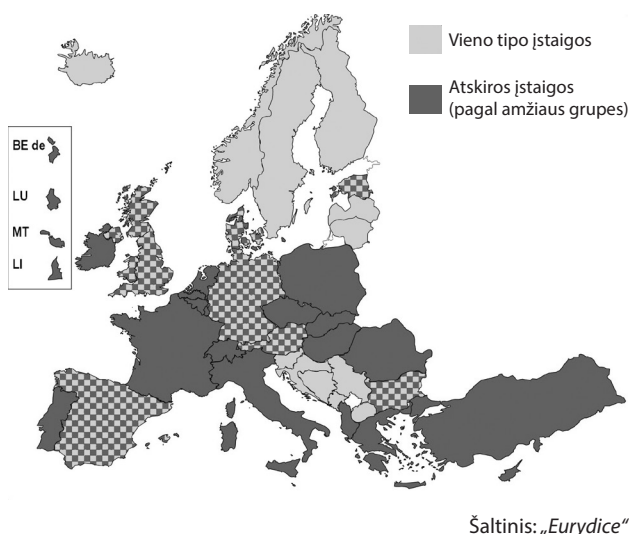
Nacionalinio lygmens valdžios institucijų atsakomybė už ikimokyklinį ugdymą Europos šalyse taip pat paskirstyta labai įvairiai. Švietimo tinklo „Eurydice“ duomenimis, 21 švietimo sistemoje (iš 42), tarp jų ir Lietuvoje, nacionaliniu lygmeniu už ikimokyklinio ugdymo valdymą yra atsakingos švietimo institucijos (3 pav.). Beveik pusėje švietimo sistemų nacionalinio lygmens švietimo institucijos yra atsakingos už vaikų nuo trejų metų amžiaus ir vyresnių ikimokyklinį ugdymą, o už šių paslaugų organizavimą jaunesniems vaikams atsako kita – dažniausiai už socialinius ar sveikatos reikalus atsakinga valdžios institucija. Trijose valstybėse (Danijoje, Vokietijoje ir Airijoje) švietimo institucijos nėra atsakingos už šio švietimo lygmens valdymą – už visą ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros etapą atsako valdžios institucijos, kurioms patikėta ir atsakomybė už paslaugas vaikams arba šeimų reikalus.

Nuo to, kokios valdžios institucijos yra įsitraukusios į ikimokyklinio ugdymo valdymą, priklauso šio švietimo lygmens nuoseklumas ir teikiamų paslaugų kokybės vertinimas, nes Švietimo ministerija šį švietimo lygmenį vertina kaip pirmąjį vaiko ugdymo pakopą, todėl didesnę dėmesį teikia ugdymo

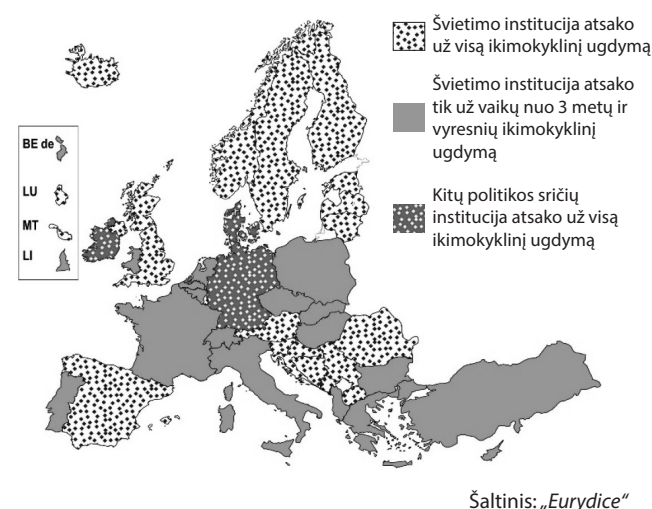
Švietimo tinklo „Eurydice“ ekspertai įvertino Europos šalių ikimokyklinio ugdymo sistemų integruotumą pagal keturis su ugdymo kokybės aspektais susijusius kriterijus: įstaigas (vieno tipo arba atskiros pagal amžių), valdžios institucijas (viena arba dvi), aukštos kvalifikacijos darbuotojus visu ikimokyklinio ugdymo etapu ir visoms įstaigoms taikomas ugdymo gaires.

Ikimokyklinio ugdymo sistemų integruotumo ir vientisumo analizė rodo, kad Europoje veikia labai skirtingos šio švietimo lygmens sistemos, todėl skiriasi ir vaikų mokymosi patirtis, ir kokybės užtikrini-

2 pav. Ikimokyklinio ugdymo paslaugų sistemos pagal įstaigų tipus 2018–2019 m. m.

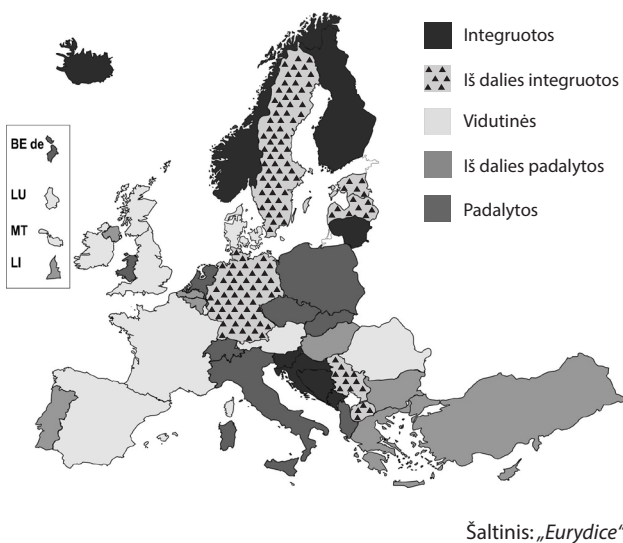
3 pav. Už ikimokyklinio ugdymo valdymą atsakingos valdžios institucijos 2018–2019 m. m.

proceso kokybei, o už šeimos ar socialinius reikalus atsakinga ministerija daugiau dėmesio skiria vaikų priežiūros aspektui, todėl dažniau vertina struktūros kokybę.

mo sistemos (4 pav.). Tik Šiaurės, Baltijos ir Balkanų šalyse vaikai ugdomi visiškai ar iš dalies integruotose ikimokyklinio ugdymo sistemose: jie lanko vieno tipo įstaigas, valdomas vienos nacionalinio lygmens institucijos, o aukštos kvalifikacijos pedagogai užtikrina jų ugdymą(si) ir raidą nuo gimimo iki privalomojo ugdymo pradžios. Daugumoje Vidurio ir Pietų Europos šalių trejų metų sulaukę vaikai patiria pokyčius, nes jiems reikia pereiti iš vaikų priežiūros į priešmokyklinio ugdymo įstaigas, o ikimokyklinio ugdymo paslaugų kokybė nevienoda.

4 pav. Ikimokyklinio ugdymo sistemų integruotumas 2018–2019 m. m.

2019 m. „Eurydice“ ataskaitoje apie ikimokyklinį ugdymą Europos šalyse teigiama, kad suderinta ir nuosekli politika visu ikimokyklinio ugdymo tarpsniu įgyvendinama tik Kroatijoje, **Lietuvoje**, Slovėnijoje, Suomijoje, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Islandijoje, Juodkalnijoje ir Norvegijoje, nes šiose šalyse:

- vaikai iki pradinio ugdymo pradžios lanko vieno tipo įstaigas;
- visu ikimokyklinio ugdymo etapu už valdymą nacionaliniu lygmeniu yra atsakinga Švietimo ministerija;
- bendroji ugdymo programa, švietimo programa arba ugdymo gairės taikomos nuo ankstyvojo amžiaus;
- ikimokyklinio ugdymo programą vykdo aukštos kvalifikacijos pedagogai.

Kaip vertinama ikimokyklinio ugdymo paslaugų kokybė Europos šalyse?

Europos šalių pasirinktiems ikimokyklinio ugdymo įstaigų veiklos kokybės įsivertinimo ir išorinio vertinimo modeliams turi įtakos daug veiksnių, iš kurių vieni svarbiausių yra nacionaliniai švietimo sistemos ypatumai, jau minėtas nacionalinės ikimokyklinio ugdymo sistemos integruotumas ir vientisumas, valdymo funkcijų pasidalijimas nacionaliniu ir vietos lygmeniu, šalies socialinis, ekonominis ir kultūrinis kontekstas.

2014 m. ES šalių susitarime dėl kokybiško ikimokyklinio ugdymo teigiama, kad stebėsenai ir vertinimui priskiriama dvejojama paskirtis:

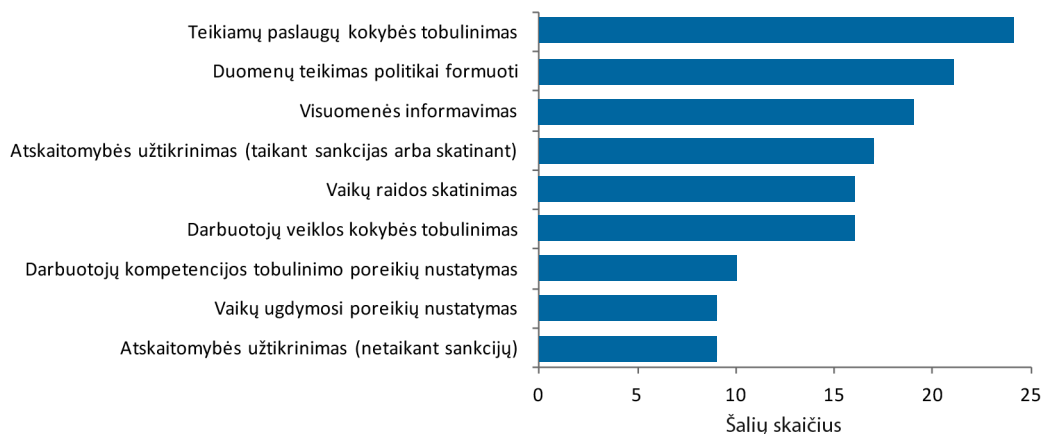
- suteikti pagrįstos informacijos instituciniu, regioniniu ir (arba) nacionaliniu lygmeniu, siekiant

užtikrinti nuolatinį ikimokyklinio ugdymo kokybės tobulinimą;

- užtikrinti, kad svarbiausias kiekvieno vertinimo ar stebėsenos aspektas būtų vaiko poreikių tenkinimas. Šiame kontekste, vertinant ikimokyklinio ugdymo paslaugų kokybę, naudojami duomenys apie ugdymo programas ir jų įgyvendinimą, vadybą ir lyderystę, darbuotojų ir vaikų sąveiką, pedagogines nuostatas, tėvų ir kitų suinteresuotųjų šalių įsitraukimą.

EBPO ekspertai, 2015 m. atlikę 24 šalių ikimokyklinio ugdymo kokybės užtikrinimo sistemų vertinimą, nustatė, kad šalys, vertindamos ikimokyklinio ugdymo kokybę, siekia keleto tikslų. Dažniausiai – tobulinti teikiamų paslaugų kokybę ir gauti įrodymų duomenimis pagrįstiems politiniams sprendimams priimti (5 pav.).

5 pav. Ikimokyklinio ugdymo kokybės vertinimo tikslai

Šaltinis: OECD. *Starting Strong IV: Monitoring Quality in Early Childhood Education and Care, 2015*

Europos šalyse vyraujančios ikimokyklinio ugdymo paslaugų kokybės užtikrinimo sistemos dažniausiai apima pačių ugdymo įstaigų vykdomą vidaus vertinimą (įsivertinimą) ir išorės vertintojų atliekamą vertinimą.

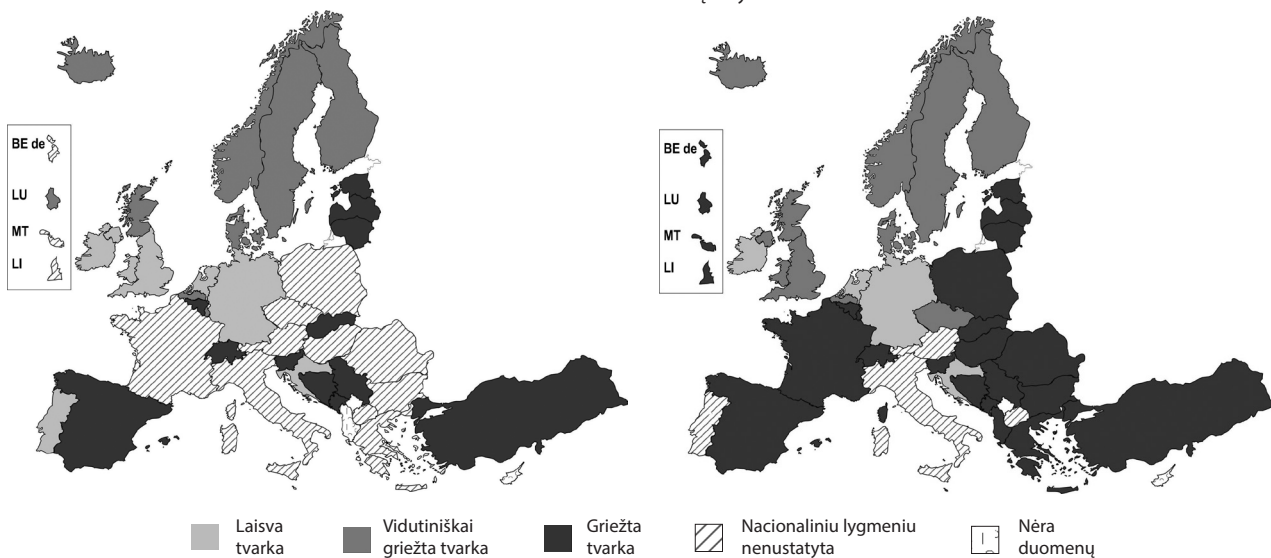
Įstaigos darbuotojų vykdomas **vidaus vertinimas (įsivertinimas)** yra svarbus kokybės užtikrinimo procesas, kuriuo siekiama įvertinti arba stebėti įstaigos veiklą, teikti ataskaitas apie kokybę ir siūlyti būdus ko-

kybei gerinti. Vertinimo rezultatai gali būti įvairūs, pavyzdžiui: įsivertinimo ataskaita, metinė veiklos ataskaita, plėtros planas arba patobulintas pedagoginės veiklos planas. Pagal prievolės atlikti vidaus vertinimą griežtumą, apibrėžtą vertinimo dažnį ir numatomus rezultatus ugdymo įstaigų vidaus vertinimo reglamentavimas Europos šalyse gali būti skirstomas į tris kategorijas – laisvą, vidutinį ir griežtą (6 pav.).

6 pav. Nacionaliniu lygmeniu nustatytas ikimokyklinio ugdymo įstaigų vidaus vertinimo reglamentavimas 2018–2019 m. m.

a) Ikimokyklinio ugdymo įstaigos, kuriose ugdomi vaikai iki trejų metų

b) Ikimokyklinio ugdymo įstaigos, kuriose ugdomi vaikai nuo trejų metų ir vyresni

Laisva tvarka:	Vidutiniškai griežta tvarka:	Griežta tvarka:
<ul style="list-style-type: none"> – vidaus vertinimą atlikti rekomenduojama – dažnis nenustatytas – rezultatai nenustatyti 	<ul style="list-style-type: none"> – vidaus vertinimą atlikti privaloma – tikslus dažnis nenustatytas, bet vertinimas atliekamas reguliariai arba nuolat – rezultatai ne visada apibrėžti 	<ul style="list-style-type: none"> – vidaus vertinimą atlikti privaloma – dažnis – bent kartą per 1–3 metus – rezultatai apibrėžti

Šaltinis: „Eurydice“

Ikimokyklinio ugdymo įstaigų **išorinio vertinimo** tikslas dažniausiai yra įvertinti arba stebėti įstaigos veiklą, teikti ataskaitas apie paslaugų kokybę, siūlyti būdus veiklai gerinti. Jį atlieka asmenys arba komandos, atsiskaitantys vietos, regiono arba nacionalinio lygmens švietimo institucijoms ir tiesiogiai nedalyvaujantys vertinamos įstaigos veikloje. Dažniausiai išskiriami du pagrindiniai kokybės aspektai, jie abu yra svarbūs kuriant kokybiškas ir veiksmingas ikimokyklinio ugdymo sistemas:

- **Struktūros kokybė** (įstaigos kasdienės veiklos vykdymo sąlygos). Tikrinama, ar įstaiga atitinka teisės aktuose arba rekomendacijose nustatytus reikalavimus šiose srityse: sveikatos ir saugumo, darbuotojų kvalifikacijos, grupių dydžio ir (arba) vaikų ir darbuotojų skaičiaus santykio. Kai kuriais atvejais tikrinamas ir pedagoginės veiklos planas: vertinama, ar jis atitinka nacionalinio lygmens ugdymo gairių standartus.
- **Proceso kokybė**. Vertinant didžiausias dėmesys kreipiamas į tai, kaip ugdymo įstaiga palaiko

ugdymo(si) procesą. Vertinamos šios pagrindinės sritys: veiklų pobūdis ir įvairovė (kaip vykdomos ugdymo programos), darbuotojų ir vaikų tarpusavio sąveikos ir bendravimo pobūdis (kaip ugdytojai skatina vaikų raidą, kaip vaikai bendrauja tarpusavyje), šeimų pasitenkinimas gaunamų paslaugų kokybe, pačių vaikų nuomonė.

Išorinio vertinimo apimtis ir vertinimo sritis dažnai priklauso nuo to, kokio amžiaus vaikams teikiamos paslaugos (7 pav.). Vertinant ikimokyklinio ugdymo įstaigas, kuriose ugdomi vyresni vaikai, vertinama ir struktūros, ir proceso kokybė, išorinis vertinimas dažnai priklauso už švietimą atsakingų institucijų kompetencijai. O atliekant ugdymo įstaigų, kuriose ugdomi jaunesni vaikai, išorinį vertinimą, dažniau susitelkiama į struktūros kokybę, vertintojai paprastai yra už šeimos, vaikų arba socialinius reikalus atsakingos ministerijos, regioninės sveikatos ir socialinės paramos, konsultavimo tarnybos, vietos vaikų teisių apsaugos tarnybos ar kt.

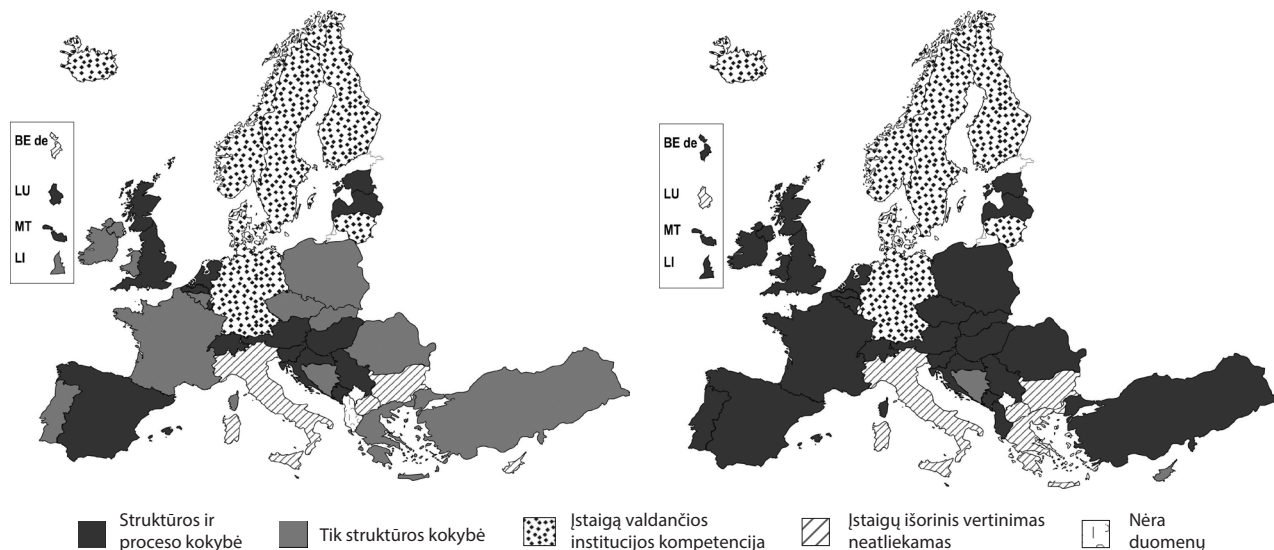
Šalyse, kurioms būdingos visai arba iš dalies integruotos ikimokyklinio ugdymo sistemos (Vokietijoje, Lietuvoje ir Šiaurės šalyse), vietos valdžios institucijos (savivaldybės), nevyriausybinės organizacijos arba

kitos privačios įstaigos dažnai turi gana didelę laisvę nustatyti savo valdomų ugdymo įstaigų vertinimo procesus ir tvarką.

7 pav. Ikimokyklinio ugdymo įstaigų vertinimo tikslai 2018–2019 m. m.

a) Ikimokyklinio ugdymo įstaigos, kuriose ugdomi vaikai iki trejų metų

b) Ikimokyklinio ugdymo įstaigos, kuriose ugdomi vaikai nuo trejų metų ir vyresni

Šaltinis: „Eurydice“

Vidinio ir išorinio vertinimo santykis Europos šalių ikimokyklinio ugdymo kokybės užtikrinimo sistemose taip pat yra labai įvairus. Kai kuriose šalyse pagrindinis dėmesys skiriamas išoriniam vertinimui, o vidinis įstaigos kokybės vertinimas nėra griežtai reglamentuojamas, įstaigos yra tik skatinamos jį atlikti (vienas iš pa-

vyzdžių – Airija). Kitose ugdymo sistemose pabrėžiamas vidinis įstaigos kokybės vertinimas, išorinio vertinimo duomenys pateikiami tik pačiai įstaigai, siekiant toliau tobulinti jos veiklos kokybę (pavyzdžiui, Berlyno žemė Vokietijoje). O kai kuriose – vidiniam ir išoriniam įstaigos veiklos kokybės vertinimui teikiama panaši reikšmė.

Airijos ankstyvojo ugdymo sistemai būdingi keli išskirtiniai bruožai – ikimokyklinio ugdymo įstaigos yra privačios (steigėjai – bažnyčia, privatus asmenys arba bendruomenė), valstybė finansuoja tik 3 val. per dieną trukmės vaikų ugdymą. Dauguma šių įstaigų yra labai mažos – apie 60 proc. ankstyvojo ugdymo įstaigų veikia 1–2 ugdytinių grupės, jose dirba nedaug darbuotojų.

Vertinant ankstyvojo ugdymo įstaigų veiklos kokybę, remiamasi *Síolta* (liet. „sėklos“) – nacionaline ankstyvojo ugdymo kokybės samprata, apimančia visus veiklos aspektus. Tai – bendras įstaigos veiklos įsivertinimo ir išorinio vertinimo įrankis, apripiantis suformuluotus kokybės principus ir 16 standartų. Išorinis vertinimas šiame ugdymo lygmenyje pradėtas tik 2016 m. Vertindami Airijos vyriausybės Švietimo departamente dirbantys inspektoriai analizuoja įstaigos dokumentus, stebi ugdomąją veiklą, rengia pokalbius su vadovais, darbuotojais ir vaikais. Stebimos ir vertinamos tik valstybės finansuojamos 3 ugdomosios veiklos valandos grupėse, kuriose ugdomi ne jaunesni nei 2 m. 8 mėn. vaikai.

Inspektorių skaičius ir vertinimo trukmė priklauso nuo vertinamos ankstyvojo ugdymo įstaigos dydžio, bet dažniausiai vertina 1 inspektorius, per vertinimo vizitą įstaigoje praleidžiantis 4–5 valandas. Vertinimo ataskaita skelbiama viešai Švietimo departamento tinklalapyje. Per pokalbį, vykstantį po išorinio vertinimo (inspektavimo), ir vertinimo ataskaitoje ugdymo įstaigai pateikiamos aiškios tolimesnio veiklos tobulinimo gairės, praktinės ir konkrečioje įstaigoje pritaikomos rekomendacijos, be to, nurodomos institucijos, kuriose įstaiga gali gauti pagalbos toliau tobulindama savo veiklos kokybę.

Berlyno žemėje (Vokietijoje) ikimokyklinis ugdymas (1–6 metų vaikams) priskirtas Socialinės rūpybos ministerijai ir yra jos finansuojamas. Įsivertinimo kokybei užtikrinti vaikų darželio steigėjas savo nuožiūra atsiunčia konsultantą, padedantį įstaigai atlikti įsivertinimą jos pasirinkta tema (iš viso yra 12 temų). Įsivertinimas vyksta 2 kartus per metus. Kartoti tam tikrą temą galima tik išanalizavus visą 12 temų ciklą.

Atliekant išorinį įstaigos vertinimą, patvirtinamos arba paneigiamos įsivertinant išryškėjusios problemos, nes veikia dvipė sistema, kai išorinis vertinimas padeda įsivertinti. Berlyno senato Švietimo, jaunimo ir mokslo valdyba įpareigoja kiekvienos ikimokyklinio ugdymo įstaigos steigėją kas 5 metus organizuoti išorinį vertinimą, orientuotą į *Berlyno ikimokyklinio ugdymo programos* įgyvendinimą. Atliekant išorinį vertinimą, vertinamas tiesioginis darbas su vaikais, komandinis bendradarbiavimas su įstaigos darbuotojais, partnerystė su tėvais, lyderystė ir vadyba.

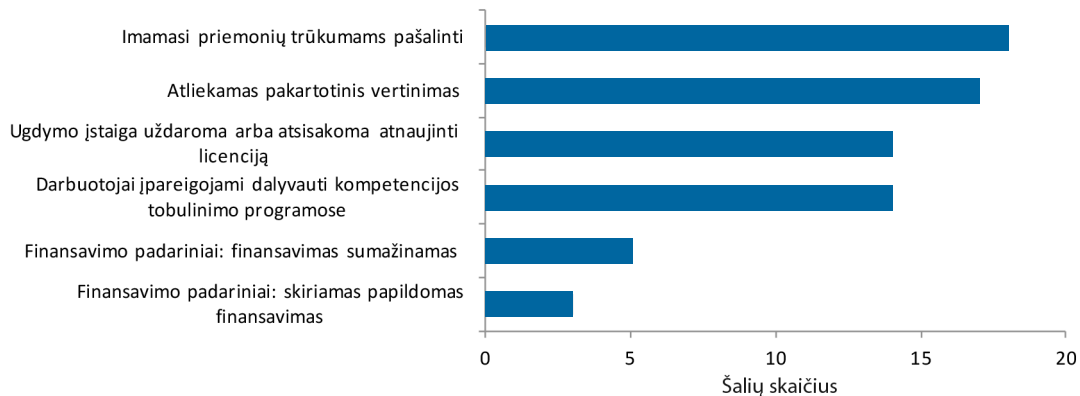
Su išorinio vertinimo rezultatais nesupažindinami nei vietos švietimo skyrius, nei Švietimo ministerija. Šie duomenys būtinai tik įvertintai įstaigai, siekiant tobulinti jos veiklą. Atlikus išorinį vertinimą, pagalba neteikiama, bet jei įstaigai reikia keisti veiklos profilį (pvz., tapti sveiką gyvenseną propaguojančia įstaiga) ir jai reikia pagalbos, dažniausiai steigėjas atsiunčia konsultantą iš panašios patirties turinčios ir sėkmingai dirbančios įstaigos.

Šaltinis: NŠA vykdomo ESF projekto „Neformaliojo vaikų švietimo, ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo vertinimo, įsivertinimo tobulinimas ir plėtotė“ stažuočių dalyvių ataskaitos

Nuo pagrindinio tikslo, keliamo ikimokyklinio ugdymo paslaugų kokybės vertinimui, priklauso ir tolimesnis vertinimo duomenų panaudojimas. EBPO ekspertų duomenimis, šalyse, kuriose vertinimo tikslas – tobulinti teikiamų paslaugų kokybę, atlikto vertinimo duomenis naudoja toliau tobulindamos ugdymo kokybę ir per pakartotinius tolimesnius vertinimus siekia nustatyti, kokią pažangą padarė įvertinta įstaiga. Šalys, kurių pagrindinis vertinimo tikslas – už-

tikrinti atskaitomybę, vertinimo duomenis naudoja ir reguliuodamos finansavimą ar licencijuodamos įstaigas (8 pav.). Nors šalyse yra pasirinkusios įvairius vertinimo duomenų naudojimo modelius, praktikoje dažnai pasitaiko, kad vertinančioji institucija, remdamasi vertinant surinktais duomenimis, ikimokyklinio ugdymo įstaigai pateikia rekomendacijų dėl veiklos tobulinimo, tačiau pagalbą jas įgyvendinant dažniausiai teikia jau atskira švietimo pagalbos institucija.

8 pav. Ikimokyklinio ugdymo kokybės vertinimo padariniai

Šaltinis: OECD. *Starting Strong IV: Monitoring Quality in Early Childhood Education and Care, 2015*

Kas Lietuvoje daroma ir ko planuojama imtis, tobulinant ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugų kokybės vertinimą?

Švietimo tinklo „Eurydice“ ekspertai Lietuvą priskiria prie tų Europos šalių, kuriose ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo politika yra labiausiai suderinta ir nuosekli. Tačiau norint sėkmingai įgyvendinti 2019 m. Europos Tarybos rekomendaciją dėl kokybiškų ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemų, būtina plėtoti stebėsenos ir vertinimo dėmenį, nes tai suteiktų aktualios informacijos instituciniu, regioniniu ir (arba) nacionaliniu lygmeniu, siekiant pagerinti ugdymo kokybę.

Švietimo įstatyme apibrėžta, kad švietimo kokybei gerinti vykdoma švietimo stebėsenos, tyrimai, mokyklų veiklos įsivertinimas ir išorinis vertinimas. Tačiau 2018 m. Valstybės kontrolės atlikto valstybinio audito ataskaitoje „Ar išnaudojame ikimokyklinio ugdymo galimybes sėkmingesnei vaikų ateičiai užtikrinti“ skelbiama išvada, kad Lietuvoje nesukurta ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo kokybės užtikrinimo siste-

ma ir rekomenduojama iki 2022 m. „sukurti ir įdiegti ikimokyklinio ugdymo įstaigų veiklos išorinio vertinimo sistemą, kuri sudarytų sąlygas laiku priimti įrodymais pagrįstus sprendimus, kad būtų galima patobulinti ikimokyklinio ugdymo kokybę“.

Lietuvoje ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas įgyvendinančios mokyklos, įsivertindamos savo veiklą, vadovaujasi dar 2005 m. patvirtinta *Ikimokyklinio ugdymo mokyklos vidaus audito metodika*. Tačiau dėl pasikeitusių teisės aktų ir strateginių dokumentų ši metodika nebeatitinka šių dienų aktualijų ir suinteresuotųjų grupių poreikių.

Pagal *Vietos savivaldos įstatymą*, ikimokyklinio ugdymo organizavimas yra savarankiškoji savivaldybių funkcija. Todėl anksčiau savivaldybės galėjo pačios rengti kokybės vertinimo nuostatus ir tvarką, skirtus ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas vykdančių mokyklų veiklos kokybės išoriniam vertinimui, ir jį atlikti. Pavyzdžiui, 2013 m. patvirtintame *Šiaulių miesto savivaldybės neformaliojo švietimo mokyklų išorinio vertinimo tvarkos apraše* nustatyta, kad išoriniam vertinimui atlikti naudojami įstaigos savianalizės, kurią atlieka pati įstaiga, protokolai, o išorinis

vertinimas atliekamas ne rečiau kaip kas 3 metai. 2014 m. patvirtintame *Kauno miesto neformaliojo švietimo mokyklų veiklos kokybės išorinio vertinimo tvarkos apraše* apibrėžti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programų vykdančių mokyklų veiklos kokybės išorinio vertinimo samprata, organizavimas ir vykdymas, išskirtos išorinio vertinimo sritys, temos ir rodikliai, patvirtintas ugdymo proceso stebėjimo protokolas. Tačiau šalies mastu išorinis vertinimas buvo vykdomas fragmentiškai, tik atskiros savivaldybės savo iniciatyva atliko vertinimus pagal pasirengtas tvarkas.

Nuo 2017 m. *Švietimo įstatyme* numatyta, kad mokyklų, vykdančių ikimokyklinio, priešmokyklinio, bendrojo ugdymo ir formaliojo profesinio mokymo programas, veiklos išorinis vertinimas turi būti organizuojamas ir vykdomas pagal švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatytą tvarką.

Planuojama, kad nacionaliniu lygmeniu siekti aukštesnės ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo kokybės ir priimti duomenimis grįstus sprendimus padės 2018–2021 m. Nacionalinės švietimo agentūros vykdomas projektas „Neformaliojo vaikų švietimo, ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo vertinimo, įsivertinimo tobulinimas ir plėtotė“. Vienas iš projekto uždavinių – sukurti ir įdiegti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programų vykdančių

mokyklų veiklos vertinimo sistemą. Įgyvendinant projektą, remiantis naujausiais nacionaliniais ir tarptautiniais teisės aktais, reglamentuojančiais ikimokyklinį ir priešmokyklinį ugdymą, užsienio šalių patirtimi, Europos Tarybos, EBPO rekomendacijomis ir tariantis su įvairiomis tikslinėmis grupėmis, bus parengtos ir išbandytos ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programų vykdančių mokyklų išorinio vertinimo ir kokybės įsivertinimo metodikos. Kadangi įsivertinimas ir išorinis vertinimas yra neatsiejami mokyklos veiklos kokybės užtikrinimo elementai, planuojama, kad sistema bus dvilypė (užtikrinta šių metodikų dermė), tinkama ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo kokybei vertinti ir įsivertinti įvairiose ugdymo įstaigose.

Įgyvendinant projektą parengti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigų įsivertinimo konsultantai ir išorės vertintojai padės šių įstaigų bendruomenėms įsivertinti savo įstaigų veiklos kokybę ir pasirengti išoriniam veiklos kokybės vertinimui. Pagrindinis kuriamos ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programų vykdančių mokyklų veiklos vertinimo sistemos tikslas – užtikrinti kokybišką vaikų ugdymą, todėl labai svarbu, tariantis su įvairiomis suinteresuotomis grupėmis, sukurti pagalbos ugdymo įstaigoms sistemą, kuri padėtų įstaigoms tobulinti ugdymo kokybę.

Šaltiniai

1. Ar išnaudojame ikimokyklinio ugdymo galimybes sėkmingesnei vaikų ateičiai užtikrinti, 2018 m. rugsėjo 27 d., Nr. VA-2018-P-9-1-7. Vilnius, Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė.
2. European Commission/EACEA/Eurydice, 2019. Key data on Early Childhood Education and Care in Europe – 2019 Edition. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
3. European Council Recommendation of 22 May 2019 on High-Quality Early Childhood Education and Care Systems, 2019 (2019/C 189/02).
4. Kaga, Y., Bennett, J., and Moss, P., 2010. Caring and learning together: A cross-national study on the integration of early childhood care and education within education. Paris: UNESCO.
5. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. liepos 22 d. įsakymas Nr. ISAK-1557 „Dėl ikimokyklinio ugdymo mokyklos vidaus audito metodikos tvirtinimo“.
6. NŠA vykdomo ESF projekto „Neformaliojo vaikų švietimo, ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo vertinimo, įsivertinimo tobulinimas ir plėtotė“ stažuočių dalyvių ataskaitos (2019).
7. OECD. Starting Strong IV: Monitoring Quality in Early Childhood Education and Care, 2015.
8. Proposal for Key Principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care. – Report of the Working Group on Early Childhood Education and Care under the auspices of the European Commission, 2014.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams, mokyklos bendruomenei ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Leidiniai skelbiami internete adresais: <http://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/tyrimai-ir-analizes/svietimo-problemos-analizes/2012-metu>; <https://www.nsa.smm.lt/stebesenos-ir-vertinimo-departamentas/veiklos-sritys/svietimo-politikos-analize>.

Pasiūlymus, pastabas, komentarus prašome siųsti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginių programų skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (ricardas.alisauskas@smm.lt). Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes, prašome kreiptis į Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Strateginių programų skyriaus vyriausiąją specialistę Jūratę Vosyltę-Abromaitienę (jurate.vosylte-abromaitiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė dr. Rima Zablackė, Nacionalinės švietimo agentūros Stebėsenos ir vertinimo departamento Švietimo politikos analizės skyriaus analitikė.

Konsultavo Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo skyriaus vedėja Laimutė Jankauskienė, NŠA vykdomo ESF projekto „Neformaliojo vaikų švietimo, ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo vertinimo, įsivertinimo tobulinimas ir plėtotė“ vadovė Vilma Venta Jankūnė ir metodininkė Gitana Buivydienė.

Kaip vertinama ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paslaugų kokybė?

Redaktorė Anželika Tekutienė
Maketavo Valdas Daraškevičius

2019-12-03. Tir. 400 egz.

Išleido Nacionalinės švietimo agentūros Infrastruktūros plėtros departamento IT, leidybos ir logistikos skyrius, M. Katkaus g. 44, 09217 Vilnius Spausdino UAB „INDIGO print“, Piliakalnio g.1, 46223 Kaunas